

سازمان اسناد و کتابخانه ملی

روابط سیاسی و تجاری - اقتصادی نواحی شمال شرق ایران با روسیه در آغاز قرن بیستم

نویسنده
خ. آتایف

ترجمه

سید علی مزینانی

عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی

تهران، ۱۴۰۱

پژوهشکده تاریخ اسلام

روابط سیاسی و تجاری - اقتصادی نواحی شمال شرق ایران با روسیه

در آغاز قرن بیستم

تألیف: خ. آتایف

ترجمه: سیدعلی مزینانی

ناشر: پژوهشکده تاریخ اسلام

مدیرنشر: خلیل قویدل

ویراستار: محترم وکیلی سحر

چاپ اول: ۱۴۰۱

شمارگان: ۷۰۰

چاپ و صحافی: چاپ تقویم

ردیف انتشار: ۱۰۱

۹۰۰۰ تومان

شابک: ۷۳-۷۳۹۸-۶۰۰-۹۷۸

این کتاب با کمال میل منتشر شده است

کلیه حقوق برای پژوهشکده تألیف و ترجمه محفوظ است

خیابان ولیعصر (ع)، خیابان شهید عباسپور، خیابان رستگاران، شهر ویر شرقی، شماره ۹

تلفن: ۸۸۶۷۶۸۶۱ - ۳ - ۸۸۶۷۶۸۶۰ نمابر: ۸۸۶۷۶۸۶۰

web: www.pta.ac.ir

سرشناسه:	آتایف، همت، ۱۹۲۶ - م. / Ataev, Khommat
عنوان و نام پدیدآور:	روابط سیاسی و تجاری - اقتصادی نواحی شمال شرق ایران با روسیه
مشخصات نشر:	در آغاز قرن بیستم / نوشته خ. آتایف: ترجمه سیدعلی مزینانی تهران: پژوهشکده تاریخ اسلام، انتشارات، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری:	۱۷۲ ص.
شابک:	۷۳-۷۳۹۸-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیا
یادداشت:	عنوان اصلی: Политические и Торгово-Экономические Отношения Северо-Восточного Ирана и России в Начале XX Века (1900-1917 гг.). کتابنامه: ص. [۱۵۷] - ۱۷۰.
یادداشت:	نمایه.
موضوع:	ایران - روابط خارجی - روسیه / Iran - Foreign relations - Russia
موضوع:	روسیه - روابط خارجی - ایران / Russia - Foreign relations - Iran
رده‌بندی کنگره:	DSR ۱۳۹
رده‌بندی دیویی:	۳۲۷/۵۵۰۴۷
شماره کتابشناسی ملی:	۸۸۹۱۸۴۴
اطلاعات رگور دکتابشناسی:	فیا

سخن اول

تاریخ هر امت و جامعه‌ای بیانگر فرهنگ و تمدن آن است. به همین دلیل، علم تاریخ در میان علوم، جایگاهی ویژه یافته است. جامعه اسلامی به عنوان یک امت جهانی، دارای چهارده قرن سابقه تاریخی با ابعاد و عناصری روشن و بدون ابهام است. اهمیت این پیشینه تاریخی و ابعاد گوناگون آن، مانند فرهنگ، تمدن، علوم، اخلاق، فلسفه و هنر و نقش بی‌بدیل آن در تمدن جهان معاصر، تلاش گسترده دانشگاه‌ها و دانشمندان غربی را نیز در راه تحقیق و مطالعه این تاریخ عظیم برانگیخته است؛ تا بدان پایه که معتبرترین منابع و اطلاعات پژوهشی در حوزه‌های گوناگون تاریخ اسلام را در مراکز علمی غرب می‌توان سراغ گرفت.

به رغم توجه ویژه پژوهشگاه‌های دنیای غرب به اسلام، به علت ناتوانی ذاتی آنها از شناخت اسلام ناب و حقیقی - به دلیل عدم دسترسی مستقیم و به دور از تحریف به منابع اصیل، و لاجرم اطلاع محدود پژوهشگران از زمینه‌ها و پسرزمینه‌های یک تحقیق علمی جامع، آغاز حرکتی اساسی و همه‌جانبه از سوی دانشمندان اسلامی به منظور تصحیح و تکمیل تلاش‌های گذشته ضروری است. اگر این حرکت، گسترده، غنی و متکی بر پیشرفته‌ترین روش‌های پژوهشی آغاز شود، بی‌شک تغییرات بنیادی در مسیر این گونه مطالعات در پژوهشگاه‌های مهم دنیا در زمینه تاریخ اسلام و مسائل مختلف آن دور از دسترس نخواهد بود.

هدف اساسی از تأسیس پژوهشکده تاریخ اسلام - که هم اکنون در آغاز راه است - گام زدن در راه تحقق این آرمان می‌باشد. این پژوهشکده با همت و پیگیری استادان ارزشمند تاریخ اسلام و

رشته‌های پیوسته به آن، آغاز به کار کرده و برای نیل به اهداف مقدس خود، آماده همکاری با همه کسانی است که به این اهداف ایمان دارند. از این رو، پاسخگویی به هزاران پرسش را که در خلال مطالعه ۱۴ قرن تاریخ اسلام مورد توجه خواننده و به خصوص پژوهشگران قرار می‌گیرد، وجهه همت خود قرار داده است. تحقق این مهم با روش‌های گوناگون دنبال می‌شود، که نشر آثار پژوهشی استادان و کارشناسان - به صورت تألیف و یا ترجمه - مانند اثر حاضر، از جمله آنهاست. البته برنامه‌هایی همچون تشکیل کارگاه‌های تخصصی، نشست‌های علمی تخصصی و حمایت از پروژه‌های پژوهشی مورد نیاز، نیز برای تحقق هدف یاد شده در حال پیگیری و اجراست که ضرورت دارد کیفیت و کمیت آنها افزایش یابد.

این مرکز، هم‌اکنون با شش گروه علمی و زیر نظر شورای علمی فعالیت می‌کند، که ان شاء الله به زودی تعداد آنها به دو برابر افزایش خواهد یافت. از جمله اقدامات کم سابقه پژوهشکده، تأسیس دانشنامه جغرافیای تاریخی جهان اسلام است که به زودی اولین مجلد آن عرضه خواهد شد. این دانشنامه با ریاست یکی از استادان در هفت گروه علمی مشغول فعالیت است و هزاران مدخل را - تاکنون - همراه با منابع اصلی آن در پایگاه اینترنتی عرضه کرده است تا دسترسی محققان به منابع را آسان کند.

پژوهشکده تاریخ اسلام به وسیله پایگاه اینترنتی خود با همه پژوهشگران و علاقه‌مندان به مطالعه در سراسر جهان پیوند برقرار می‌کند. این پایگاه، علاوه بر انعکاس همه فعالیت‌های این مرکز علمی، بازتاب‌دهنده فعالیت‌های علمی انجام شده توسط مراکز و اشخاص دیگر در این رشته است. با فعال شدن پایگاه مزبور، دسترسی پژوهندگان به مرکزی جامع و همه‌جانبه، که انعکاس‌دهنده همه آثار موجود در زمینه تاریخ اسلام باشد، میسر خواهد شد.

علاوه بر آن، هم‌اکنون کتابخانه تخصصی (حقیقی و مجازی) فعال است و به تدریج فعال‌تر خواهد شد. از خداوند بزرگ، برای این تلاش و همه تلاشگران در راه حق و حقیقت، آرزوی موفقیت می‌کنم.

سیدهادی خامنه‌ای

رئیس پژوهشکده تاریخ اسلام

فهرست مطالب

مقدمه مترجم.....	۱۱
مقدمه مؤلف.....	۱۵
بخش اول: وضعیت سرزمینی- جغرافیایی، اجتماعی- اقتصادی و سیاسی ایران در آغاز قرن بیستم (۱۹۱۷-۱۹۰۰).....	۲۱
۱-۱. خصایص سرزمینی- جغرافیایی خراسان و استرآباد.....	۲۱
۱-۱-۱. خراسان.....	۲۲
۱-۱-۲. استان استرآباد.....	۲۳
۱-۲. شمای وضعیت اقتصادی.....	۲۵
۱-۳. اوضاع سیاسی.....	۲۶
۱-۴. حوزه شمال شرقی ایران به هنگام انقلاب سالهای ۱۹۰۵-۱۹۱۱.....	۳۰
۱-۴-۱. اعتراضات انقلابی در خراسان و استرآباد.....	۳۰
۱-۴-۲. توافق ۱۹۰۷ روس و انگلیس؛ نبرد خلقی توده پس از انعقاد توافق.....	۳۴
۱-۴-۳. داوطلبانی از روسیه در بحبوحه انقلاب.....	۳۶
۱-۴-۴. رخدادهای بعدی در ایران و نواحی شمال شرقی آن.....	۳۷

- بخش دوم: روابط تجاری ایران و استان‌های شمال شرقی آن با روسیه طی سال‌های ۱۹۰۰-۱۹۱۷..... ۴۵
- ۲-۱. ویژگی‌های مختصری از وضعیت روابط تجاری ایران و روسیه تا پایان قرن نوزدهم..... ۴۵
- ۲-۲. روابط تجاری ایران و روس در آغاز قرن بیستم..... ۴۶
- ۲-۳. معاهده ۱۹۰۳ ایران و انگلیس..... ۵۳
- ۲-۴. اطلاعاتی درباره تجارت خارجی ایران..... ۵۷
- ۲-۴-۱. اقلام وارداتی و صادراتی اصلی..... ۵۷
- ۲-۴-۲. اطلاعاتی درباره تجارت خارجی ایران..... ۵۹
- ۲-۴-۳. اقلام تجاری مهم در روابط بازرگانی ایران و روسیه..... ۶۵
- ۲-۵. عایدی تجارت میان ایران و روسیه از طریق بنادر خزر، مرزهای آسیای مرکزی و روسیه..... ۸۲
- ۲-۶. تجارت از طریق دریای خزر و بنادر خزر..... ۸۸
- ۲-۷. فعالیت‌های تجاری روسیه در طول مرزهای زمینی آسیای میانه..... ۹۹
- ۲-۸. تجارت روسیه با ایران از طریق مرز زمینی قفقاز..... ۱۰۱
- ۲-۹. رقابت‌های امپریالیستی روسیه در ایران..... ۱۰۳
- ۲-۱۰. محدودیت‌ها و نیازمندی‌های تجارت روسیه با ایران و تدابیر ضروری برای توسعه آن..... ۱۰۸
- ۲-۱۱. عوارض و درآمدهای گمرکی ایران..... ۱۱۸
- ۲-۱۲. اطلاعات راه‌ها..... ۱۲۷
- بخش سوم: مناطق شمال شرقی ایران و استان‌های آن در طول جنگ جهانی اول..... ۱۳۷
- مؤخره..... ۱۵۳
- یادداشت‌ها..... ۱۵۹